

POVRATEK V PRIHODNOST

(Kultura med prestopnima letoma 88 in 92)

V naslovnem obdobju je bilo polno burnih dogodkov, ki so močno vplivali tudi na slovensko kulturo. Za republiški nivo je značilno močno politično angažiranje kulturne elite (predvsem pisateljev), poudarjanje nacionalnega v kulturi oziroma kulturnega v nacionalnem, ter predvsem v zadnjem delu obdobja večji poudarek na vsebinah množične, narodno združevalne in narodno reprezentativne kulture. Za naš lokalni (velenjski) nivo so značilne sistemske spremembe (kot posledica republiških političnih sprememb), kakšnih posebnih premikov v vsebini kulturnega delovanja pa ni bilo opaziti. Če bi hoteli ugotoviti, kaj smo v Kulturnem centru postorili v zadnjih štirih letih, je najbolje vzeti v roke poslovna poročila, ki so dokaj natančno, a za mnoge dokaj suhoparno čtivo. Morda se je bolj zanimivo spomniti, v kakšnih pogojih smo poslovali.

OD KOMUNIZMA DO DEMOKRACIJE

Sistem socialističnega samoupravljanja in z njim svobodna menjava dela, SIS-i in ostale pojavne oblike, so doživljali številne kritike že pred spremembo političnega sistema, ter seveda negacijo s (sámo) ukinitvijo. Stvari pa seveda niso enostavne, saj še zdaleč ni bilo vse tako zgrešeno, kot bi radi prikazali vulgarni kritiki vsega, kar se je dogajalo pri nas od druge svetovne vojne pa do slo-

venske pomladi. To lahko trdimo sedaj, ko se že kažejo obris novega in so mogoče prve primerjave. Predvsem bi lahko svobodni menjavi dela očitali preširoko udeležbo nekompetentnih uporabnikov, ki jim je bilo ob vsakodnevni tegobah v službi naprteno še odločanje v samoupravnih interesnih skupnostih. Ko se je model takšnega odločanja izkazal za utopičnega, je odločanje počasi prevzel v svoje roke birokratski aparat v SIS-ih, skupščine pa so vse bolj postajale zgolj glasovalni aparat.

Seveda bi novemu sistemu delali krivico, če bi sedanje stanje ocenjevali kot dokončno, saj se modeli odločanja verjetno še niso razvili v celoti. Toda dosedanje izkušnje (odnos med občino in republiko, odnosi v občini) ne dajejo spodbudnih rezultatov. V upravnem, administrativnem smislu je morda prišlo do neke poenostavitve - vendar na račun stroke in motiviranosti kulturnih delavcev za čimboljše dosežke. Izključno pravico odločanja o sredstvih (denar je žal pomembna podlaga za delo) imajo upravni organi - ministrstva, izvršni sveti ter skupščina, ki sprejema globalne plane. Izvršni svet (ministrstvo) pri pripravi in popravkih planov ne vključuje v delo stroke (izvajalcev), njegov administrativni aparat pa je za posamezna področja absolutno nekompetenten. Vse je podrejeno idealni finančni zgradbi občinskega proračuna v smislu "kaj za to, če stene niso enako velike in trdne, važno je, da smo zanjo porabili natanko tisto število zidakov, ki jih imamo na razpolago". Izvajalci smo o finančnih planih samo obveščeni in smo jih dolžni izvajati. Ob državnih plačah in administrativno določenem planu pa je od izvajalcev smešno pričakovati neko posebno motivacijo za delo.

Odvrtimo film za kakšno leto nazaj: izvajalci smo pripravili svoje plane, ki smo jih v organih samoupravne interesne skupnosti z nekom vendarle usklajevali in jih

uspešno) zagovarjal sekretar komiteja za družbene dejavnosti. V sam sistem priprave planov in odločanja o njih je bilo kljub vsemu vključenih večje število strokovnjakov s posameznih področij, več je bilo kontrolnih mehanizmov, izvajalci pa smo imeli večji vpliv na načrtovanje dejavnosti. Po poteku petletnega plana Kulturne skupnosti, ki je bil nekakšen vsebinski okvir razvoja kulture, v novem sistemu nismo več govorili o vsebinskem razvoju kulture v občini - občinski organi se ukvarjajo predvsem s kulturo kot členom v brezhibnem delovanju novega sistema - z upravljalškega vidika seveda. Strinjamo se lahko s tem, da je treba imeti učinkovit upravni sistem - toda ta naj bo le orodje za uresničevanje koncepta razvoja kulture na daljši rok. Sicer bo kulturna politika na milost in nemilost prepuščena funkcionarjem, ki (vsak s svojim političnim prepričanjem in gledanjem) pogosto prihajajo in prav tako pogosto odhajajo s političnega prizorišča. Na oblikovanje kulturne politike in pogoje za njeno izvajanje mora biti vpliv strokovne javnosti in izvajalcev zagotovljen.

CENTER ALI CENTRI

Že proti koncu devetdesetega leta se je hkrati z razvojem principa močne države (ob obravnavi predloga Zakona o zavodih) pojavila dilema o bodoči organiziranosti kulturnih ustanov (zavodov) na republiškem in lokalnem nivoju. Eden najbolj verjetnih predlogov za uresničitev je bil, da bi kulturne ustanove v Sloveniji združili po vsebinah, tako da bi bili na primer vsi slovenski muzeji povezani v enoten zavod, oziroma skupnost zavodov. Takšna skupnost bi (seveda) prevzela tudi vse glavne poslovne funkcije, financirana pa bi bila neposredno iz republiškega proračuna. Nova republiška zakonodaja še

ni pripravljena (niti v osnutku), zato ne vemo, ali naj bi zakon upošteval ta ali kakšen drug predlog, vendar je že sama pobuda sprožila razmišljanja o organiziranosti kulture v velenjskem prostoru. V Velenju je skoraj vsa profesionalna kultura združena v Kulturnem centru Ivana Napotnika, zato se je v posameznih enotah pojavilo vprašanje, ali naj bi Kulturni center še obstajal kot zavod ali pa bi ga preoblikovali v več posameznih zavodov, od katerih bi se potem npr. knjižnica in muzej povezala v republiške zavode s svojega področja. Če bo zakonodaja to jasno določala, potem dilem ne bo; če pa bo zakonodaja ohlapnejša, se bo treba odločiti - ostati v centru ali ne.

Če gledamo z lokalnega nivoja, imata obe odločitvi dobre in slabe strani. Pri modelu republiške centralizacije lahko morda pričakujemo neko finančno varnost - država bo morala zagotavljati vsaj minimalna finančna sredstva za preživetje, medtem ko občine včasih še tega ne zmorejo. Slabih strani tega modela pa je več:

a) centralizacija v Ljubljani pomeni koncentriranje denarja v središču ter s tem manjšo verjetnost enakopravne delitve sredstev v "periferne" zavode;

b) centralizacija pomeni neke vrste uravnilovko potreb in s tem sredstev;

c) odgovornost izvajalcev se torej prenese na republiški nivo, s tem pa se zmanjša odgovornost zavodov do svojega okolja;

d) delavci v kulturi postanejo državni uslužbenci, ki verjetno ne bodo motivirani za maksimalno angažiranje pri vsestranskem razvoju svojega okolja;

e) v skrajni fazi bodo sedanji centralni zavodi še bolj centralni, periferni pa še bolj periferni...

centralni, periferni pa še bolj periferni...

V tem trenutku je obstanek Kulturnega centra manj vabljiv predvsem zaradi nižjega vrednotenja kulture v občinskem kot v republiškem proračunu, saj je republika v lanskem letu za svoje programe (npr. muzej) namenjala več sredstev kot občina. Tu je lani npr. do prvega in edinega rebalansa prišlo šele ob koncu leta. Če odmislimo to pomanjkljivost (za katero - bodimo optimisti - verjemimo, da je začasna!), potem vidimo v trenutni organiziranosti profesionalne kulture v občini (morda s kakšnimi popravki) več dobrih strani:

a) usklajen razvoj (načrtovanje, izvajanje) vseh področij kulture v občini;

b) racionalno izrabo strokovnih kadrov - timsko obdelavo posameznih projektov, ki posegajo na več področij;

c) racionalnejšo organizacijo vodstvenih, kadrovskih, administrativnih funkcij;

d) večjo možnost koncentracije in racionalnejše porabe sredstev;

e) močnejši vpliv na organe odločanja, kot bi ga sicer imeli majhni zavodi, ki bi tekmovali tudi med sabo;...

Če bomo postavljeni pred dokončno odločitev, potem moramo delavci v kulturi temeljito pretehtati vse možnosti, pri tem pa imeti pred očmi predvsem svoje bodoče delovne pogoje, socialno varnost in seveda razvoj celotne kulture v občini (in s tem posredno tudi v Sloveniji). Pravico in dolžnost razmišljanja o položaju in organiziranosti pa bodo vsekakor morali imeti tudi poslanci v občinski skupščini, ki se bo morala izreči o načinu, s katerim bomo najbolj zanesljivo prišli do kulture, vpete v razvojne cilje občine.

Ob vseh sistemskih, organizacijskih in finančnih težavah smo tudi zadnja štiri leta uspeli z dobrim delom obdržati ugled centra in ga z nekaterimi novimi oblikami dela (založništvom, raziskovalnimi tabori, likovnimi kolonijami, izvirnimi prireditvami za otroke...) tudi povečati. Predvsem pa smo uspeli na vseh področjih zastaviti delo tako, da je bilo usmerjeno v neke jasne in dosegljive razvojne cilje. Ujeli smo še zadnji vlak in se v teh letih razvili v zavod z moderno računalniško podporo - verjetno ima v malokaterem slovenskem kulturnem zavodu (tako kot v našem) vsak strokovni delavec svoj računalnik, ki ga zna uporabljati in ga tudi uporablja.

Z racionalno porabo sredstev smo vzdrževali naše glavne objekte, pri čemer smo naprimer funkcionalno usposobili praktično vse prostore v knjižnici, ki je sedaj optimalno izkoriščena; zagotovili smo normalne delovne pogoje delavcem muzeja; v domu kulture smo uredili garderobe za obiskovalce, bife, kadilnico in garderobne prostore za igralce, prenovili tla v veliki dvorani, na objektu in pred njim pa smo izvedli nekatere nujne obnovitvene posege; prenovili smo tla v galeriji, posodobili depo ter uredili delovne pogoje za dva kustosa.

Na področju varstva kulturne dediščine smo pred zaključkom restavratorskih del na Kavčnikovi domačiji v Zavodnjah; velenjski grad je med drugim dobil novo fasado in portal, urejamo 900 m² podstrešja; začeli smo dela za zaščito Šaleškega gradu, nov projekt pa je tudi ohranitev in obnova Slivnikove hiše v Zavodnji. Z izdajanjem knjig v zbirki Šaleški razgledi (pričujoča je že osma) smo sistematično začeli zbirati in ohranjati gradiva z različnih področij bogate šaleške preteklosti in sedanjosti. Zbirka se je "usedla", nobenega dvoma ni, da

mora v tej ali kakšni drugi obliki ostati stalnica na področju kulturnega ustvarjanja v občini.

Morda lahko rečemo, da smo v "medprestopnih letih" postavili temelje neki moderni zasnovi podjetja (zavoda) na področju kulture in da smo se otresli kompleksov majhnosti in neenakopravnosti. Zato tudi okolje na nas ne gleda več kot na nebodigatrebne berače, ki naj bodo za vsako skorjico kruha globoko hvaležni. Kultura je nujni, osnovni sestavni del družbe, kulturni delavci pa enakovredni partnerji v dogovarjanju za svoj položaj!